

Trendovi dezinformisanja:

**Od manipulacija tragedijom
do antiEU narativa**

AUTOR:
Darvin Murić

Finansira
Evropska unija

BRANIMO
DEMOKRACIJU

RAS
KRINKA
VANJE.ME

SEE / CHECK

Trendovi dezinformisanja:

**Od manipulacija tragedijom
do antiEU narativa**

AUTOR:
Darvin Murić

UVOD

Raskrinkavanje.me osnovao je 2018. godine Centar za demokratsku tranziciju (CDT) i to je jedini fact-checking veb-sajt u Crnoj Gori. Kao verifikovani član Međunarodne mreže za provjeru činjenica (IFCN), Evropske mreže standarda za provjeru činjenica (EFCSN) i SEEChek mreže, Raskrinkavanje je vodeća platforma za borbu protiv dezinformacija u zemlji.

Raskrinkavanje zauzima ključnu poziciju u razotkrivanju dezinformacija i prepoznavanju lažnih narativa u mnogim oblastima, posebno kada je riječ o stranim malignim uticajima koji se uglavnom plasiraju kroz rusku propagandu, zatim u oblastima izbora i politike, dezinformacija o zdravlju i vakcinama, kao i u geopolitici i spoljnim poslovima.

U prethodnim godinama, Raskrinkavanje je razobličilo stotine dezinformacija i objavilo brojne analize o trenutnom stanju, kao što je, na primjer, analiza izbornih dezinformacija u Crnoj Gori.

Teme dezinformacija i narativi

Iz godine u godinu broj dezinformacija i njihov uticaj na društvo u Crnoj Gori rastu rapidno, a tokom 2025. trendove dezinformisanja u Crnoj Gori diktirali su veliki događaji unutar same zemlje, za razliku od prethodnih godina kada su dominirale teme vezane za geopolitiku.

Tragični događaji poput masovnog ubistva na Cetinju, velikih požara koji su tokom ljeta nanijeli veliku materijalnu štetu, odnijeli dva i ugrozili više ljudskih života, te ksenofobija i progon turskih državljana nakon napada na mladića sa Zabjela, obilježili su godinu kao najveći generatori dezinformacija. Pored ovih događaja, kao i uvijek, dešavanja na političkoj sceni i međudržavni odnosi sa zemljama u regionu ostali su značajni okidači za dezinformisanje javnosti. Posebno su u 2025. bili izraženi anti-Hrvatski i anti-EU narativi koji su se često i preklapali.

Na crnogorskoj sceni ostaju snažni i proruski, odnosno antizapadni narativi. Više proruskih medija na dnevnoj bazi širi dezinformacije o agresiji Rusije na Ukrajinu, a dominantna meta je predsjednik Ukrajine Vladimir Zelenski kojem se i dalje bez osnova i dokaza pripisuju kupovine najznačajnijih svjetskih nekretnina i imanja.

Isti izvori šire i anti-EU narative, koji su tokom prošle godine, uz dobro poznate tvrdnje iz ranijih godina o “slabosti” i “dekadentnosti” EU ovog puta bili direktno povezane sa sporovima koje Crna Gora ima sa Hrvatskom. Tako su neki mediji i uticajne stranice na društvenim mrežama, potpomognute političarima iz države ali i regiona, jačale antihrvatske narative kojima se svi HRvati predstavljaju kao ustaše i zločinci, neprijatelji Crnogoraca i Srba, a EU kao vlast koja toleriše i pomaže “povampirenje” fašizma u Hrvatskoj.

Narativi vezani za regionalnu politiku takođe su sveprisutni, a neizbježni su bili i tokom velikih požara u Crnoj Gori kada su pojedini mediji glorifikovali pomoć Srbije i netačno tvrdili da NATO i EU ne žele da pomognu Crnoj Gori, dok su drugi umanjivali značaj pomoći iz Srbije. Na kraju, kako lažni narativi o jednoj grupi građana mogu imati posljedice u stvarnom životu uvjerali smo se kada su grupe navijača praktično organizovale hajku na turske državljane u Podgorici zbog incidenta u kojem su strani državljani izbili Podgoričanina. Svemu tome prethodio je niz dezinformacija na račun Turaka u Crnoj Gori.

Akteri koji doprinose širenju dezinformacija

Mediji u Crnoj Gori, posebno internet portali, i dalje su jedan od glavnih izvora dezinformacija. Najrelevantniji izvori su pro-vučićevi portali IN4S, Borba i Alo onlajn, koji se fokusiraju na dezinformisanje o domaćoj i regionalnoj politici.

Istraživanje CDT-a pokazalo je da čak 78,8 odsto građana/ki smatra da političari često (39,7 odsto) ili makar povremeno (39,1 odsto) koriste dezinformacije u svrhu ostvarivanja svojih političkih ciljeva. Manji dio kaže da se to dešava rijetko (7,9 odsto) i nikada (3,5 odsto), a 9,8 odsto nema stav o tome.

Na otvoreno pitanje ko od političara najviše širi dezinformacije u Crnoj Gori, najveći udio građana/ki (28,4 odsto) izričito tvrdi da to rade “svi političari bez izuzetka”.

Gotovo svaki drugi građanin/ka (46,9 odsto) smatra da Vlada Crne Gore širi dezinformacije, oko petine (21,3 odsto) to ne smatra, a trećina (31,8 odsto) nema stav o tom pitanju.

Velika većina građana/ki (oko 70,7 odsto) smatra da dezinformacije snažno ili veoma snažno utiču na političke odluke koje građani donose, dok 21,9 odsto kaže da je uticaj “slab”, a preostalih 7,4 odsto ne vidi nikakav uticaj.

Građani/ke i dalje najčešće navode Srbiju (25,4 odsto) kao zemlju iz koje dolaze dezinformacije u Crnu Goru, potom Ameriku (16,7 odsto), zemlje EU (8,6 odsto), Rusiju (7,6 odsto). Četvrtina građana/ki je kazala da ne zna odgovor na to pitanje.

Ipak, kroz svakodnevni rad redakcije i istraživanja jasno je da društvene mreže ostaju dominantan izvor dezinformacija, ali i to da mediji sve češće, bez provjera, sadržaj sa društvenih mreža plasiraju kao vijesti.

Taktike i tehnike korišćene za širenje dezinformacija

Kada su u pitanju taktike i tehnike, mediji u Crnoj Gori najčešće pribjegavaju korišćenju neimenovanih izvora za širenje tvrdnji koje su u skladu sa njihovom uređivačkom politikom. Na taj način, praktično izbjegavaju provjeravanje činjenica iz njihovih članaka, kao i moguće demantije. Kao što smo već pomenuli, veliki broj portala pribjegava objavljivanju postova sa društvenih mreža, bez ikakve provjere ko su autori i da li je sadržaj tačan.

Još jedna konstanta u tehnikama jesu lažni nalozi na društvenim mrežama koji se kreiraju kako bi se preko njih organizovale lažne nagradne igre i krali podaci korisnika.

Dezinformisanje i skupljanje klikova na tragediji na Cetinju

Masovno ubistvo na Cetinju odnijelo je 13 života, među kojima i dva dječja. Ipak, čak ni ovakvi događaji nisu pošteđeni dezinformacija čije su pogonsko gorivo nacionalizam i politika.

Prijetnje i pritisci usmjereni ka fakt-čekerima

Nakon što su vlasti u Americi krenule u akciju rasformiranja USAID-a, civilni sektor u Crnoj Gori, samim tim i fakt-čeker, suočili su se sa ogromnim pritiskom i lažnim tvrdnjama o zloupotrebama novca iz USAID-a.

Tako su mediji širili neistine da su crnogorske NVO za samo četiri godine dobile 77 miliona eura od USAID-a, što je redakcija Raskrinkavnja razobličila. Slične tvrdnje o povezanosti sa USAID-om, uz lijepljenje uobičajenih etiketa “stranih plaćenika”, “agenata” i slično, traju i danas, iako velika većina nevladinog sektora posluje transparentno i prikazuje svoje projekte i troškove.

Napadi na fakt-čekere

Bezbjednost novinara, samim tim i fakt-čekera, u Crnoj Gori nije se poboljšala. Štaviše, prema podacima Sindikata medija Crne Gore, 2025. godine zabilježena su 33 napada na novinare. Posebno je zabrinjavajuće što su u čak 18 slučajeva žrtve bile žene novinarke, što ukazuje na rastući trend ciljanog nasilja i pritisaka na novinarke, a zabilježeni su fizički napadi, prijetnje smrću, onlajn uznemiravanje i politički pritisci na uredničku autonomiju. Zabilježene su prijetnje novinarki Vijesti Jeleni Jovanović, urednici M portala Danici Nikolić, kao i napadi na novinare koji su izvještavali sa otkrivanja spomenika saradniku fašista Pavlu Đurišiću.

Fakt-čeker Raskrinkavanja se svakodnevno susreću sa brojnim uvredama na društvenim mrežama, ali tokom 2025. godine nije bilo prijavljenih napada.

Događaji koji su podstakli širenje dezinformacija

Nakon što su vlasti u Americi krenule u akciju rasformiranja USAID-a, civilni sektor u Crnoj Gori, samim tim i fakt-čeker, suočili su se sa ogromnim pritiskom i lažnim tvrdnjama o zloupotrebama novca iz USAID-a.

Tako su mediji širili neistine da su crnogorske NVO za samo četiri godine dobile 77 miliona eura od USAID-a, što je redakcija Raskrinkavnja razobličila. Slične tvrdnje o povezanosti sa USAID-om, uz lijepljenje uobičajenih etiketa “stranih plaćenika”, “agenata” i slično, traju i danas, iako velika većina nevladinog sektora posluje transparentno i prikazuje svoje projekte i troškove.

Masovno ubistvo na Cetinju

Početak 2025, a i cijelu godinu, obilježilo je masovno ubistvo na Cetinju. Mediji iz zemlje i regiona, ali i pojedinci i uticajne stranice na društvenim mrežama, čitav događaj su uveli u okvire nacionalizma i političkih neslaganja, pa se tako spekulisalo i dezinformisalo o religijskoj pripadnosti ubice, povodu za masakr i detaljima ubistava. Mediji iz regiona lešinarili su i skupljali klikove na tragediji, a posebno zabrinjavajući je bio narativ kojim su se dehumanizovali građani Cetinja i koji je imao za cilj da kolektivnu krivicu za tragediju pripiše njima i njihovoj političkoj i nacionalnoj pripadnosti. Mediji i korisnici mreža tako su spekulisali o “Njegoševoj kletvi”, “kolektivnoj šizofreniji”, plasirali lažne snimke na kojima se navodno vidio ubica kako poziva na ubistvo Srba...

Šumski požari

U avgustu su veliki požari zahvatili Crnu Goru i proizveli brojne dezinformacije o različitim temama – od poricanja klimatskih promjena do onih koje miješaju politiku u vatrogasne intervencije. Iako su veliki djelovi zemlje gorjeli, prorurski veb-sajtovi pokušavali su da dokažu da su NATO i EU ostavili Crnu Goru da se sama bori s vatrenom stihijom, obmanjujući javnost o procedurama za traženje međunarodne pomoći, uz veličanje pomoći iz Srbije, pa čak i lažno optuživanje Albanaca za podmetanje požara. Pored toga, zabilježen je i niz drugih dezinformacija, poput one o hraproj pilotkinji iz Hrvatske koja navodno kanaderom gasi požare u Crnoj Gori, koje nisu imali za cilj izazivanje tenzija, već prikupljanje klikova i lajkova.

Lokalna politika i crkvena revizija istorije

Kao i uvijek, lokalna politika, podstaknuta nacionalizmom, plodan je izvor dezinformacija u Crnoj Gori. Ovog puta, goruća tema bila je izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u blizini Podgorice, što je dovelo do sukoba djelova vladajuće koalicije sa gradonačelnicom Podgorice. Mediji bliski dijelu vlasti koji je predvodio Milan Knežević započeli su kampanju dezinformacija u kojoj su napadali građanske aktiviste i tvrdili da je Knežević uhapšen, iako je sam ušao u policijsko vozilo i napustio ga bez ikakvog zadržavanja. Pored toga, objavljen je i čitav niz neistina o samom postrojenju, navodnom zagađenju okoline koje će ono proizvesti, te o tehničkim specifikacijama samog postrojenja.

Osim toga, objavljeno je mnoštvo dezinformacija o lokalnoj politici, od kojih je većina imala etničku ili nacionalnu dimenziju. Neke od najviralnijih dezinformacija odnosile su se na fudbalske utakmice na kojima su klubovi kažnjeni zbog pirotehnike, dok su mediji i korisnici društvenih mreža tvrdili da je to zbog nacionalnosti navijača, a teme vezane za crkvu i LGBT zajednicu takođe su bile predmet dezinformacija. Srpska pravoslavna crkva imala je važnu ulogu u ekosistemu dezinformacija, jer su njeni vodeći sveštenici pokušavali da revidiraju istoriju i amnestiraju one koji su sarađivali sa nacistima u Drugom svjetskom ratu.

Hajka na Turke

Najzabrinjavajuće dezinformacije bile su dio antiimigrantskog narativa usmjerenog protiv državljana Turske koji žive u Crnoj Gori. Sve je počelo tvrdnjama da u zemlji boravi preko 100.000 turskih državljana i da djelovi Vlade, predvođeni ministrima muslimanima, rade na njihovom dovođenju. Uslijedile su viralne objave na društvenim mrežama o tome kako su turski državljani pokušali da otmu dijete u tržnom centru, u čemu ih je spriječilo obezbjeđenje, kao i laži da se šunjaju oko kuća i raspituju o djeci.

Naše provjere činjenica su sve ovo demantovale. Ipak, situacija je kulminirala kada je navodni državljani Turske izbo jednog Crnogorca, što je izazvalo „lov na vještice“ i progon turskih državljana, uz tvrdnje da je Vlada zabranila ulazak osobama iz Turske u zemlju. U stvarnosti, muškarci koji su počinili napad nožem bili su državljani Azerbejdžana. Ulogu u širenju dezinformacija imali su i političari poput Nebojše Medojevića koji je tvrdio da Vlada radi na doseljavanju Turaka i spekulisao o njihovoj brojnosti u Crnoj Gori, ali i Milana Kneževića koji je u jednoj TV emisiji citirao izmišljenu izjavu predsjednika Turske Redžepa Tajipa Erdogana o tome da će 100 miliona Turaka braniti Kosovo od Srba, dodajući da ne misli da će “100.000 Turaka sve to mirno posmatrati”.

Isti napadi na Zelenskog

Ruska agresija na Ukrajinu i dalje je u fokusu dezinformacija, a posebno ukrajinski predsjednik Volodimir Zelenski. On je bio glavna meta brojnih lažnih vijesti – ponovo su dominirali narativi o njegovom navodnom bogatstvu i finansijskim transakcijama, uz tvrdnje o posjedovanju ruskog pasoša i luksuznih nekretnina.

Takođe, ponovo su se pojavile lažne tvrdnje o prisustvu zapadnih vojski u Ukrajini, kao i dezinformacije o navodnim sukobima sa Poljskom i drugim savezničkim zemljama.

Sporovi sa Hrvatskom i antiEU narativi

Blokiranje zatvaranja poglavlja 31 od strane Hrvatske izazvalo je mnoštvo medijskih spekulacija, dezinformacija, ali i vođenje prave kampanje protiv Hrvatske i Hrvata kroz medije i preko društvenih mreža u Crnoj Gori. U tim dezinformacijama prednjače mediji bliski vlastima u Srbiji, a kroz tekstove se svi Hrvati predstavljaju kao ustaše, neprijatelji Srba i Crnogoraca. Svaki pojedinačni ispad desničara i nacionalista u Hrvatskoj plasira se kao prijetnja po Crnu Goru, a pregovori o sporovima između dvije zemlje i svaki zahtjev Hrvatske kao ponižavanje Crne Gore. Uz ovaj narativ i brojne dezinformacije napada se i Evropska unija za koju se tvrdi da toleriše ustaštvo u Hrvatskoj, te takođe da i ona ponižava EU.

Klimatski narativi i negiranje klimatskih promjena

Regionalna analiza „Lažne klimatske priče bez granica“, objavljena na Raskrinkavanje.me, pokazala je da se u Crnoj Gori tokom 2025. šire narativi kojima se negiraju klimatske promjene, ekstremni vremenski događaji predstavljaju kao „globalistička manipulacija“, šumski požari i klimatske politike interpretiraju kroz teorije zavjere.

Iako su klimatske dezinformacije regionalni fenomen, Crna Gora je zbog svojih lokalnih ekoloških kriza (poput požara prethodnih godina) bila posebno ranjiva na ovakav sadržaj.

Pregled zakonodavstva

U oktobru prošle godine potpisan je Protokol o zaštiti novinara, kao prvi korak ka uspostavljanju Mehanizma za bezbjednost novinara u Crnoj Gori. On je rezultat niza napada na novinare koji su se desili tokom godine, a cilj mu je brza istraga i bolja zaštita novinara. Kada su u pitanju dezinformacije i zaštita građana od njih, Crna Gora i dalje nije preduzimala nikakve korake.

DSA (Digital Services Act) i DPA (Digital Protection Act) još uvijek se ne primjenjuju u Crnoj Gori, dok zakoni o medijima samo površno dotiču transparentnost vlasništva. Dezinformacije se i dalje ne pominju u postojećem zakonodavstvu, a potreban je strateški pristup ovoj oblasti, uz jačanje institucionalne infrastrukture, koja trenutno nedostaje.

Finansira
Evropska unija

CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU

RAS
KRINKA
VANJE.ME

